

Владленова Іліана Вікторівна, доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії, Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», Україна
e-mail: vladlenova.ntuhpi@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6958-7183>

Смоляга Марина Віталіївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії, Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут», Україна
e-mail: 365mvs@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3418-0420>

РЕФЛЕКСІЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОГО ВИБОРУ: МНОЖИННІСТЬ ПІДХОДІВ ТА МЕТОДІВ

Статтю присвячено дослідженню електорального вибору. Доведено, що він є складним явищем та потребує комплексного вивчення в рамках різних підходів, які оформлюються в біхевіоризмі, постмодернізмі, когнітивістиці, моральній та комунікативній філософії. Показано, що дослідження електорального вибору пов'язано з аналізом процесів мислення. В умовах необмеженого розповсюдження інформації та зростання ролі ірраціональних аспектів політичну поведінку не можна пояснити тільки доктриною раціонального вибору.

Ключові слова: електоральна поведінка, політичний вибір, когнітивістика, постмодерн, мислення.

Постановка проблеми. Електоральний вибір є багатогранним феноменом, вивчення якого давно вийшло за межі соціології та політології. Нові методології та підходи відкривають нові грані цього складного явища. Які світоглядні настанови лежать в основі електорального вибору? Які суспільні фактори впливають на політичний вибір? Які філософські та аксіологічні засади електорального вибору? Як людина в демократичному суспільстві усвідомлює своє право голосу? Зокрема, що виборець повинен знати про сам акт голосування, коли вирішує, за якого кандидата голосувати, чи голосувати взагалі? Чи є він морально відповідальним за дії кандидата, за якого він голосує, якщо того обрали? Якщо в разі обрання політик розв'язує війну, яка шкодить людям, чи його виборець відповідальний за це? Вирішення цих питань потребує широкого міждисциплінарного та філософського аналізу.

Існує велика кількість факторів, що впливають на політичний вибір, наприклад соціальний клас, релігія, освіта, стать, місто проживання (місто/село) і навіть вік. На жаль не існує універсальної концепції, яка б пояснювала електоральний вибір. Існує декілька теорій, які намагаються розкрити його природу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базові уявлення про феномен політичної влади, виборів, проблеми справедливості, права та моралі можна знайти в класичних роботах філософів: Платона, Арістотеля, Т. Гоббса, Д. Локка, Ж-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є, І. Канта. У ХХ ст. традицію політичної філософії продовжили Т. Адорно, Л. Альтюссер, А. Раймон, А. Грамши, Д. Рольз та ін.

Існує безліч підходів, які намагаються дослідити електоральну поведінку. У рамках біхевіористського підходу проводяться дослідження електоральної поведінки такими авторами, як Д. Д'єрмьєр, А. Кемпбелл, Ф. Конверс, В. Міллер, Д. Стоукс, Д. Бендор, Д. А. Зігель. Цей підхід передбачає, що політичні інститути значною мірою відображають основні соціальні сили і що вивчення політики має починатися з суспільства, культури та громадської думки. З цією метою біхевіористи використовують методологію соціальних наук, насамперед психології, щоб встановити статистичні зв'язки між незалежними змінними (передбачуваними причинами) і залежними змінними (передбачуваними наслідками). Соціологічний підхід до вивчення електоральної поведінки розроблено П. Лазарсфельдом, який зробив висновки про соціальну природу голосування та двоетапну природу політичної комунікації, що значною мірою визначило сучасний мейнстрим досліджень політичних виборів [1; 2].

А. Зигфрід запропонував новий політико-географічний підхід, який маніфестує важливу роль різних регіонів, які мають відмінні політичні погляди. Основні фактори, що впливають на електоральну поведінку, це – соціальне розшарування населення, релігійна орієнтація людей; минуле, тобто спогади про важливі політичні події, які впливають на політичні настанови; ступінь автохтонності населення (чисельність мігрантів); географія – фізичні умови: ґрунт, клімат, висота над рівнем моря, рельєф, структура розселення, густота населення та ступінь доступності чи ізоляції місцевості [3].

У рамках моральної філософії проводяться дослідження електоральної поведінки, націлені на пошук моральних основ, артикуляції моральних цінностей як корелятивів, що відповідають глибоким переконанням людей про те, що є правильним і неправильним [4; 5].

Посмодерністський підхід має власний грандіозний наратив, який артикулює сучасний період як унікальний прогрес демократизації, модернізації, раціоналізації і секуляризації суспільства, масове поширення ідей та товарів.

Представники цього напрямку: Д. Гваттарі, Ж. Дельоз, М. Фуко, Ж.-Ф. Ліотар, Д. Дерріда, П. Луман, Ж. Бодрійяр. У руслі постмодерну формуються уявлення про політичні симулякри, політику як видовище, формуються різні погляди про сучасну демократію як демократію глядачів, телекратію, демократію фанів, блокбастерів, медіадемократію тощо. У постмодернізмі пропонується уявлення про гіперреальність, яка є результатом технологічного опосередкування досвіду як мережа образів і знаків, як репрезентація дійсності [6]. Політика як комунікація розглядається в комунікативному підході Ю. Габермаса [7]. Продовжуються дослідження політичного вибору і в рамках неомарксизму, у якому акцентується увага на економічній основі класової поляризації [8].

У сучасному зарубіжному дискурсі характеристика поняття «політичний вибір» найчастіше пов'язується з доктриною раціонального вибору (Е. Даунс, В. Райкер) [9]. Для теоретиків раціонального вибору історія та культура не мають значення для розуміння політичної поведінки, натомість достатньо знати інтереси акторів і припустити, що вони є за своєю суттю раціональними.

У межах міждисциплінарного дискурсу формуються ефективні когнітивні підходи до вивчення електорального вибору, мислення, дослідження прийняття політичних рішень та громадського вибору, де автори обговорюють основи політичної поведінки, спираючись на дослідження мозку та свідомості з використанням томографії та залучаючи новітні підходи, які розробляються в біополітиці, когнітивній психології, намагаючись показати, що політична поведінка відхиляється від передбачень теорії раціонального вибору [15].

Мета статті – дослідити та систематизувати теоретичні підходи і методологічний інструментарій для дослідження електоральних процесів, електорального вибору зокрема.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дослідження електоральної поведінки почалися з теорії раціонального вибору, яка слугує теоретичною базою для пояснення процесів прийняття рішень та маніфестує ідею про те, що люди мають узгоджений набір переваг, збирають необхідну інформацію для прийняття зваженого рішення, оцінюють альтернативні позиції та вибирають дії, які оптимально пов'язані з їхніми переконаннями та цінностями. Теорія раціонального вибору визначила два основних фактори, якими до цього нехтували: політика за своєю суттю є опортуністична; усі рішення приймаються в певних інституційних умовах. У роботі «Економічна теорія політичної дії» Е. Даунс стверджує, що виборці орієнтуються на раціональний вибір, вони вирішують, який кандидат буде максимізувати вигоди, які вони отримують від уряду при мінімізації витрат [10]. Узагалі ідеї раціоналізму беруть початок у філософії доби Просвітництва, яка проголошувала

всесильність розуму. Розум розглядається як головне джерело пізнання і засіб перевірки знання, а сама реальність трактується у вигляді логічної структури, яку можна досягнути завдяки інтелекту. Р. Брендом і Ю. Габермас дискутують стосовно ідей про те, як мова дає змогу втілювати критичний розум: для Р. Брендона через інференціалізм, а для Ю. Габермаса – через «ідеальну мовленнєву ситуацію» та її нормативний та критично-оцінний вплив на різні способи комунікативного дискурсу, і хоча вони мають дебати стосовно деяких аспектів, обидва притримуються центрального правила: рішення є раціональними [7; 11]. Причинний інференціалізм стверджує, що значення слова, наприклад «вибори», складається з висновків, які люди роблять або мають намір зробити за допомогою цього слова. Р. Брендом працює в руслі аналітичного прагматизму як різновиду дефляціонізму – «нового синтезу» логіко-лінгвістичного аналізу та прагматизму. Р. Брендом вважає, що треба завжди починати з розгляду «нормативних соціально-лінгвістичних практик», оскільки відмінною характеристикою людини як розумної істоти є дискурсивність – практична здатність до раціонально-логічної аргументації та взаємодії з подібними собі розумними істотами на лінгвістичному рівні. Схожі позиції є в І. Канта, за яким реальність містить у собі відбиток людської розумності та проєктивності [12]. Усіх раціоналістів об'єднує позиція, згідно з якою основою знання є розум, і що існують значущі шляхи, за допомогою яких наші поняття та знання здобуваються незалежно від чуттєвого досвіду. У філософській теорії комунікативної дії раціональність відноситься до міжособистісного спілкування. Теорія розрізняє два види раціональності: емансипативну комунікативну та стратегічну або інструментальну аргументацію. Соціальна дія може бути як стратегічною дією, орієнтованою на успіх, так і комунікативною дією, орієнтованою на розуміння. Стратегічна дія – це цілеспрямовано-раціональна дія, орієнтована на інших осіб з утилітарної точки зору, наприклад для маніпулювання іншими. Таким чином, актор, який діє стратегічно, у першу чергу намагається досягти власних цілей. На відміну від цього, комунікативну дію орієнтовано на взаємне вирішення конфлікту шляхом компромісу.

Ключова ідея археологічного методу М. Фуко полягає в тому, що системи мислення і знання – епістемі або дискурсивні утворення керуються правилами, які виходять за межі граматики та логіки [21]. Сучасна держава, за Фуко, повинна дбати про життя і добробут свого населення, тому політику сучасної держави він називає біополітикою. В оригінальному формулюванні Фуко термін «урядованість» позначає специфічний історичний розвиток сучасних, складних методів влади, орієнтованих на потреби населення. Його ключове

твердження полягало у такому: щоб зрозуміти політичну реальність, необхідно вивчити конкретні технології влади, а також раціональність, яка лежить в їх основі. Практика та інститути уряду завжди регулюються та виправдовуються специфічною формою міркування чи раціональності, яка визначає їхні цілі та відповідні засоби їх досягнення.

Раціоналізм відноситься до будь-якого філософського напрямку, який підкреслює домінування раціонального елемента реальності над ірраціональним. Ірраціоналізм – це багатогранна реакція проти домінування раціоналізму, він відігравав значну роль у західній культурі наприкінці дев'ятнадцятого та на початку двадцятого століть.

Дослідження показали, що на практиці прийняття політичних рішень практично ніколи не відповідає цим раціональним принципам, бо люди непослідовні у своїх думках, неправильно використовують інформацію, не вміють критично підходити к аналізу інформації, перевіряти її, надмірно впевнені у власному виборі, не можуть адаптувати існуючі оцінки у світлі нової інформації, роблять необґрунтовані висновки з недостатньої кількості даних, висловлюють упереджені думки, тощо. З'ясувалося, що голосування лише слабо пов'язано з власними інтересами. Навпаки, під час виборів відбувається спрощене прийняття рішення, вибіркова фільтрація нової інформації, інтерпретація інформації як функції вже існуючих ідеологічних прихильностей та розуміння політичних проблем за допомогою оцінки обраних соціальних груп «за інтересами» [19].

Ніколя де Кондорсе у 1793 р. писав, що на виборах, де є велика кількість виборців, вплив кожного виборця дуже малий [13]. Тому можливо, що громадяни не будуть достатньо зацікавлені в голосуванні, і ця зацікавленість має зменшуватися з впливом кожного окремого виборця на вибори при збільшенні чисельності виборців. Г. Гегель зробив подібне зауваження в роботі «Елементи філософії права», зазначаючи, що народне виборче право, особливо у великих державах, неминуче веде до байдужості до виборів, оскільки єдиний голос не має значення там, де є безліч виборців [20]. Д. Бреннан і Л. Ломаскі припускають, що виборці отримують «виразні» переваги від підтримки конкретних кандидатів – аналогічно підбадьоренню спортивної команди – замість того, щоб голосувати в надії досягти політичних результатів. Це означає, що поведінка виборців не є раціональною [14].

Політичну філософію історично спрямовано на аналіз офіційних практик і дискурсів, у яких реалізуються форми і методи управління суспільством, громадськими групами. У поле дослідження політичної філософії потрапляють такі філософські поняття, як вибір, влада, свобода, відповідальність. Вихід за межі суто методологічних практик політології дає філософія, психо-

логія, соціологія та культурологія, формуючи нові підходи, у яких політичні процеси та й сама політика включається в соціокультурний контекст. Але ж інтегрувальним чинником може слугувати саме філософія з її можливістю вийти на широкий, загальний рівень розуміння проблеми та зробити інтеграцію методологічних підходів.

Лазарсфельд у роботі «Вибір народу» доводить, що вирішальний вплив під час політичних виборів мають соціальні групи, до яких належали виборці [5]. У його дослідженні було виявлено, що такі засоби масової інформації, як газети, радіо та реклама, не мали глибокого впливу на індивідуальне голосування. Натомість для більшості виборців важливішими були міжособистісні взаємодії та усна передача. Вони стверджували, що ЗМІ охопили невелику, але важливу групу людей, які потім передавали інформацію менш завзятим споживачам ЗМІ. Таким чином, ми можемо казати про певну однорідність соціальних груп з особливими взаємовідносинами в них. Це підтверджує нещодавнє дослідження президентських виборів в Америці. Дослідники зробили інтерактивну карту виборців, використавши набір даних, що містять адреси та ідентифікаційні дані партій, щодо 180 мільйонів зареєстрованих виборців у 2018 р. [21]. За результатами цього дослідження було з'ясовано, що республіканці і демократи все більше віддаляються одне від одного не тільки ідеологічно, але й географічно [21]. На цій карті наочно можна побачити відокремлений політичний ландшафт, де існують квартали та області з обраною політичною приналежністю. У той же час дослідники виявили, що географічна політична сегрегація зросла за останні 10 років. Чи можна пов'язати ці дві тенденції? Перший аспект такого політичного сусідства пов'язано саме з комунікаційними чинниками, спілкуванням в громадах, загальною справою, потребами, інтересами, цінностями, що об'єднує таких людей, локальною соціальною інформацією, яка циркулює в цих областях. Інший аспект формування такої сусідської «політичної бульбашки» пов'язано зі способом життя, освітою, расою, рівнем злочинності, доходами, релігією, церковними громадами тощо. Подальший аналіз цієї політичної диференціації можна прояснити за допомогою поведінкової моделі виборців, яка підкреслює вплив особистих ресурсів, настанов та інституційних структур. Цю модель націлено на пошук поведінкових факторів, які впливають на електоральний вибір, а саме: раса, стать, ставлення до кандидатів, довіра до уряду тощо. Такі дослідження, як правило, зосереджуються навколо політичної психології, яка намагається з'ясувати, як окремі фактори впливають на різні політичні процеси з психологічної точки зору, як відбувається формування політичної думки в різних спільнотах, у тому числі, на рівні громадської думки. Кордони між політичною психологією та різними галузями досліджен-

ня достатньо розмиті, тому ця дисципліна використовує теорію та методологію, отриману з когнітивної психології, психології особистості, соціальної, психології розвитку та організаційної психології тощо. Більш складний рівень вивчення політичних процесів у психологічному аспекті можна отримати в рамках когнітивної політичної науки.

Дослідження в когнітивній науці демонструють, що політична думка більшості людей формується тим, кому вони довіряють, а не доказами та аргументами, з якими вони стикаються. Політичне пізнання розкриває те, як люди розуміють політичний світ і як це розуміння призводить до політичної поведінки. Деякі з процесів, які вивчаються під егідою політичного пізнання, включають увагу, інтерпретацію, судження та пам'ять. Афективні реакції індивідів зумовлені соціальним світом, а отже, відображають норми їхньої спільноти [15].

З політичних питань багато людей вважають за краще консультуватися та вчитися у тих, чиї політичні погляди подібні до їхніх власних, створюючи так ризик відлуння або «інформаційних коконів» [17]. Результати досліджень показують, що знання про політичні погляди інших заважає можливості дізнатися про їхню компетентність, що призводить до неоптимальних рішень щодо пошуку інформації та помилок у судженнях. У той же час люди також вважають за краще отримувати інформацію від інших, схожих на них самих. Демократи, швидше за все, звертатимуться до CNN за своїми новинами, а республіканці – до Fox News, щоб отримати щоденні оновлення інформації [16]. Частково це пояснюється тим, що люди припускають, що однодумці, швидше за все, мають рацію – явище, яке дослідники називають ехо-камерами («echo chamber») [17].

Хоча вивчення політичної поведінки традиційно обмежувалось соціальними науками, нові досягнення політичної нейронауки та обчислювальної когнітивної науки показують, що біологічні науки можуть запропонувати вирішальне розуміння коренів ідеологічної думки, відобразити множинність теоретичних і методологічних підходів до розуміння природи політичного мислення. Когнітивні дослідження пропонують дослідження за трьома тематичними напрямками: обчислювальні підходи, які збільшують детальні механізми, що лежать в основі політичної поведінки, нейрокогнітивні перспективи, які використовують нейровізуалізацію та психофізіологічні методи для вивчення ідеологічних процесів; і поведінкові дослідження та політичний аналіз такого розуміння в різних культурах та ідеологічних сферах [18]. Такий підхід допомагає з'ясувати основні питання щодо природи невизначеності політичного пізнання, механізмів соціального впливу та когнітивної структури ідеологічних переконань, проаналізувати нерівномірний ландшафт сучас-

ної поляризації, дезінформації, нетерпимості та догматизму, виявити механізми соціального впливу й гносеологічні засади політичних та ідеологічних переконань.

Висновки. Складна суміш психологічних настанов, філософських орієнтирів, соціокультурного та політичного контексту формує реакцію суспільства на безліч складних суспільних феноменів, у тому числі на політичний (електоральний) вибір. Вивчення електоральної поведінки відбувається в рамках різних, часто міждисциплінарних досліджень. У філософії дослідження проводяться в постмодернізмі, де формуються уявлення про політичні симулякри, політику як видовище, виводяться особливості ментальної специфіки сприйняття політики під впливом масової культури. Доктрина раціонального вибору артикулює осмислення інтересів людей, які за своєю природою є раціональними. В ірраціоналізмі, навпаки, робиться акцент на ірраціональних елементах мислення, усвідомленні того, що раціональний аспект речей має тенденцію до надмірності і що це потрібно компенсувати інтуїцією, почуттями, емоціями і підсвідомістю. Аналіз взаємодії людини з соціальним середовищем виводить нас на широкий рівень світоглядних орієнтацій та соціокультурних контекстів. Дійсно, світоглядні настанови та цінності, філософські орієнтири не тільки мають велике значення в осмисленні свого місця в світі та суспільстві, а й орієнтують на певний вибір, тобто формують модель прийняття певного рішення – політичний вибір. Філософський аналіз цих процесів вельми корисний, адже світогляд є основним предметом дослідження філософів. Глибинні дослідження цінностей здійснюються і в поле моральної філософії. У межах міждисциплінарного дискурсу формуються ефективні когнітивні підходи до вивчення електорального вибору, мислення, дослідження прийняття політичних рішень та громадського вибору, де автори обговорюють основи політичної поведінки, спираючись на дослідження мозку та свідомості, залучаються новітні підходи, які розробляються в біополітиці, когнітивній науці.

На тлі розквіту популізму, нестабільності політичної системи, в умовах соціальної трансформації, руйнування демократичних цінностей, розповсюдження дезінформації та пропаганди виникає нагальна потреба в комплексному підході до феномену електорального вибору. Саме філософська методологія може сприяти більш високому рівню розуміння цієї проблеми, буде відігравати головну синтезуючу роль – своєрідного маяка, який буде освітлювати глибинні засади політичних процесів та політичних преференцій. Аксіологічні дослідження, через побудовану систему цінностей, можуть допомогти знайти стратегії, які сприятимуть підвищенню політичної участі громадян у виборчому процесі, дозволять позбутися негативних дестабілізаційних елементів у політичному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Shively W. P. *Power and Choice: An Introduction to Political Science*. Lanham : Rowman & Littlefield Publishers, 2018. 464 p.
2. Lazarsfeld P. F., Berelson B. *The people's choice: how the voter makes up his mind in a presidential campaign*. New York: Columbia University Press, 1994. 224 p.
3. Siegfried A. *Aspects de la société française*. Paris : Pichon, 1954. 338 p.
4. Arlen G., Rossi E. Is this what democracy looks like? *An Interdisciplinary Journal of Philosophy*. 2022. Vol. 65. P. 1–14.
5. Graham J., Haidt J., Nosek, B. A. Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2009. №96 (5). P. 1029–1046.
6. Colgan A., Stephen R. C. *Hicks Pocket Guide to Postmodernism*. Atlas Society Press, 2020. 77 p.
7. Habermas J., Cooke M. *On the Pragmatics of Communication (Studies in Contemporary German Social Thought)*. Cambridge : The MIT Press, 2000. 464 p.
8. Evans G., Whitefield S. The Politics and Economics of Democratic Commitment: Support for Democracy in Transition Societies. *British Journal of Political Science*. 1995. Vol. 25, No. 4. P. 485–514.
9. Riker W. H., Peter C., Ordeshook P. C. A Theory of the Calculus of Voting. The American Political Science Review. American Political Science Association. *The American Political Science Review*. 1968. Vol. 62, No. 1. P. 25–42.
10. Downs A. An Economic Theory of Political Action. *Democracy Journal of Political Economy*. 1957. Vol. 65, No. 2. P. 135–150.
11. Brandom R. *Perspectives on Pragmatism: Classical, Recent, & Contemporary*. Harvard : Harvard University Press, 2011. 248 p.
12. Kant I., Stern R., Bennett C. *Saunders Groundwork for the Metaphysics of Morals (Oxford World's Classics)*. Oxford : Oxford University Press, 2020. 144 p.
13. Voltaire Nicolas J-A., Condorcet C. *Uvres Completes de Voltaire*. Kolkata : Saraswati Press, 2012. 520 p.
14. Geoffrey B. Lomasky L. *Democracy and Decision: The Pure Theory of Electoral Preference*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 252 p.
15. Haas I. *Neuroimaging Personality. Neuroimaging Personality. Social Cognition, and Character*. Cambridge : Academic Press, 2016. P. 355–370.
16. Fox News Viewed as Most Ideological Network. *The Pew Research Center*. 2009. URL: <https://www.pewresearch.org/politics/2009/10/29/fox-news-viewed-as-most-ideological-network/> (дата звернення: 12.01.2022).
17. Vicario M., Bessi A., Zollo F., Petroni F. Quattrociocchi Echo chambers: Emotional contagion and group polarization on facebook. *Scientific reports*. 2016. Vol. 6, N. 1. P. 1–12.
18. Nam H. H., Jost JT, Miager MR, Van Bavel JJ. The spreading of misinformation online. To the neuropsychology of political orientation: the study of ideology in patients with

- lesions of the frontal and midbrain. *Phil. lane R. Soc.* 2021.V. 376. Issue 1822. Doi: 10.1098 / rstb.2020.0137.
19. Lau T. Transforming social categorization as learning a latent structure for understanding political behavior *Phil. lane R. Soc.* 2021. Doi: 10.1098 / rstb.2020.0136.
20. Hegel G. W. F. Hegel: Elements of the Philosophy of Right (Cambridge Texts in the History of Political Thought). Cambridge : Cambridge University Press; Revised ed. Edition, 1991. 569 p.
21. Foucault M. Security, Territory, Population: Lectures, 1977–1978. Paris : the Collège de France, 2007. P. 24.
22. Gus W., Ryan D. Enos and Jacob Brown Do You Think You Live in a Political Bubble? New York: *The New York Times*. 2021. URL: <https://www.nytimes.com/2021/05/07/learning/do-you-think-you-live-in-a-political-bubble.html> (дата звернення: 12.01.2022).

Владленова Илиана Викторовна, доктор философских наук, доцент, профессор кафедры философии Национального технического университета «Харьковский политехнический институт», Украина

Смоляга Марина Витальевна, кандидат философских наук, доцент кафедры философии Национального технического университета «Харьковский политехнический институт», Украина

РЕФЛЕКСИЯ ЭЛЕКТОРАЛЬНОГО ВЫБОРА: МНОЖЕСТВЕННОСТЬ ПОДХОДОВ И МЕТОДОВ

Статья посвящена исследованию электорального выбора. Доказано, что он является сложным явлением, требующим комплексного изучения в рамках различных подходов, оформляемых в бихевиоризме, постмодернизме, когнитивистике, моральной и коммуникативной философии. Показано, что исследование электорального выбора связано с анализом процессов мышления. В условиях неограниченного распространения информации и роста роли иррациональных аспектов политическое поведение нельзя объяснить только доктриной рационального выбора.

Ключевые слова: электоральное поведение, политический выбор, когнитивистика, постмодерн, мышление.

Vladlenova Iliana, Doctor of Philosophy, Associate Professor, Professor of the Department of Philosophy of the National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Ukraine

Smolyaga Marina, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy of the National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Ukraine

REFLECTION OF ELECTORAL CHOICE: MULTIPLICITY OF APPROACHES AND METHODS

The article is devoted to the study of electoral choice. It is proved that it is a complex phenomenon that requires a comprehensive study in the framework of different approaches, which are formed in behaviorism, postmodernism, cognitivism, moral and communicative philosophy. It has been shown that the study of electoral choice is related to the analysis of thought processes. Given the unrestricted dissemination of information and the growing role of irrational aspects, political behavior cannot be explained by the doctrine of rational choice alone.

Keywords: *electoral behavior, political choice, cognitivism, postmodern, thinking.*

